

פרשת "במדבר"

מאת עומר תמיר

שבת שלום

איזה אוירה חגיגית ☺

פותרים ספר חדש

לפנינו מסע של 40 שנים במדבר (39, שנה אחת כבר עברנו)

מפקד עצום שמאחד את המחותרות (אה השבטים), שפותח את תחילת כינון הצבא הישראלי שעתיד לכבוש את ארץ הקודש, מעניין אולי פעם לדבר על הקונוטציה של המילה כיבוש בראי הזמן.

אבל אחת הסיבות שאני אוהב לשאת דרשות בשבת הינה, שלעומת חובת הסדר שבהעברת שיעור מתודי בתורה, בדרשה, לא חייבים להתייחס לכל הפרשה. לדורש יש את החופש לבחור פרט מסוים, לעיתים חשוב מאוד ולעיתים כזה הנראה כשולי בהתחלה ולבנות עליו תילי תילים של פרשנויות והקבלות, כראות עיניו.

אז אני אנצל את החופש הזה ואתייחס דווקא לאחת הפרשיות הסתומות ביותר בתורה כולה, שמופיעה כתזכורת שבדרך אגב בתחילת פרק ג, תוך מניית בני אהרון:

ג,ד וַיִּמַת נָדָב וָאֲבִיהוּא לְפָנַי יְהוָה בְּהַקְרָבָם אֲשֶׁר זָרָה לְפָנַי יְהוָה, בְּמַדְבַּר סִינִי, וּבָנִים, לֹא-הָיוּ לָהֶם; וַיִּכְהֶן אֶלְעָזָר וְאִיתָמָר, עַל-פְּנֵי אֶהְרֹן אֲבִיהֶם.

הכתוב מזכיר את שני בניו הגדולים של אהרון - נדב ואביהוא שנהרגו מאש האלוהים באחד מהימים היותר דרמטיים במדבר. נחזור רגע לפרשת שמיני, כל העם נאסף פתח אוהל מועד לחגיגת ההשקה הרשמית של המשכן, הכוהנים עברו כבר תהליך ארוך (7 ימים) של הטהרות, מתחילים חגיגת בעבודת הכוהנים, קרבנות, משיחה בשמן, התזת דם, קטורת, כל הטקס על כל כלליו נלמד מפי משה, מאת הגבורה, ואז:

ויקחו בני-אהרן נדב ואביהוא איש מחתתו, ויתנו בהן אש, וישימו עליה, קטרת; ויקריבו לפני יהוה, אש זרה--אשר לא צוה, אתם. ב ותצא אש מלפני יהוה, ותאכל אותם; וימתו, לפני יהוה. ג ויאמר משה אל-אהרן, הוא אשר-דבר יהוה לאמר בקרבי אקדש, ועל-פני כל-העם, אקבד; וידם, אהרן .

וואוו! אכזרי! אבל מה הם עשו? מהי אותה "אש זרה"?

התורה די סתומה בנושא ולא מספקת הסבר ברור למהות המעשה או למהות הבעיה שבו. ברור מחד כי המעשה היה שלילי מאוד, וזאת מעצם התוצאה הקשה, העונש מעיד על חומרת המעשה. מנגד, בשום מקום בתורה אין התייחסות ברורה למעשה כחטא (לעומת חטא העגל, כאן אין שימוש מפורש במילה חטא), ואין גם התייחסות לנדב ואביהוא עצמם כאל דמויות שליליות. למעשה יש אפילו רמז להתייחסות חיובית כלפי הבנים, כמאמר משה לאהרון "בקרובי אקדש", משמע הם קרובים.

האמביוולנטיות הזאת, הביאה את הפרשנים לעשות "שמיניות באוויר" על מנת להסביר את המעשה, ומדרשי חז"ל לצד פרשנויות של ראשונים ואחרונים רבים, מגוונים ומאוד מנוגדים זה לזה. בקיצוניות גדולה! מצד אחד קיימים מדרשים רבים המייחסים לנדב ואביהוא תכונות שליליות מאוד, לדוגמה:

בגמרה (סנהדרין) מתוארת ההליכה של משה ואהרון, בני אהרון והזקנים אל עבר הר סיני לפני קבלת התורה באופן הבא:

"כבר היו משה ואהרן מהלכין בדרך, ונדב ואביהוא מהלכין אחריהן, וכל ישראל אחריהן, אמר לו נדב לאביהוא, אימתי ימותו שני זקנים הללו ואני ואתה ננהיג את הדור, אמר להן הקב"ה הנראה מי קובר את מי..."

לדבר ככה על אבא ודוד, מזעזע!

ובויקרא רבה, אומר רבי לוי:

"לא מתו בניו של אהרן אלא על שנכנסו שתויי יין לאהל מועד" וכמוהו גם רש"י שדורש סמוכין, מיד לאחר הריגת נדב ואביהוא בפרשת שמיני, משה מצווה את אהרון כי

"יין ושכר אל-תשת אתה ובניך אתה, בבאכם אל-אהל מועד--ולא תמתו: חקת עולם, לדרתיקם."

והמדרשים רבים וציוריים, ומיחסים להם שפע חטאים ותכונות רעות, אבל האם זה משכנע?

לא כל כך. כאשר אנשים חוטאים, התורה יודעת לעשות מזה מטעמים, ראו בחטא העגל, המרגלים, קורח ועדתו ועוד וכאן, כמעט כלום, ולכן על כל מדרש בכיוון שלילי, נמצא גם מדרש חיובי:

בספרא מתואר כי לאחר המוות:

"נכנס משה אצלו והיה מפייסו. אמר לו: אהרן אחי, מסיני נאמר לי "עתיד אני לקדש את הבית הזה - באדם גדול אני מקדשו". הייתי סבור או בי או בך בית מתקדש. עכשיו נמצאו בניך גדולים ממני וממך שבהם הבית נתקדש. כיון ששמע אהרן כך -- צדק עליו את הדין ושתק שנאמר" וידם אהרן".

וכפי שאמרתי רבו הפרושים והדעות, ודעות שנכתבו כתגובות לדעות וכתגובות לתגובות וכ"ו. והזמן דוחק מכדי שנקדיש כרגע זמן ללימוד מקיף ומסודר של כל החשיבה שנעשתה בנושא, אבל אם לסכם במילים שלי את ההסכמה המרכזית בנושא (אם אפשר להסכים על משהו...), נראה שמהות החטא הייתה עבודת השם מדעתם ושלא מתוך הציווי האלוהי לאדון הנביאים. אש זרה בבחינת עבודה זרה. לא עבודת אלילים, אלא עבודת השם באופן זר, שלא על פי הציווי האלוהי.

בלשון רבי נפתלי הרץ ויזל

"נדב ואביהוא גדולי עולם היו וחלילה להם לעבור בזדון את פי ה', אבל מרב שמחה נתערבבה דעתם ליכנס לפנים להקטיר כל אחד קטורת סמים דקה, ולא נצטוו מפי משה, אלא מדעתם עשו, וזהו "אשר לא ציוה אותם"

מרוב אושר עילאי, במצב של אקסטזה דתית שהיא תוצאה של עוצמת הרגע וכנראה גם מבנה האישיות של נדב ואביהוא, הם חיפשו קרבה נוספת לבורא שלא על פי המפרט האלוהי ופעלו מדעתם. אבל מה הבעיה בזה?

בעיה אחת, היא היותם שליחי ציבור המיצגים את כלל עם ישראל ולא את עצמם כאנשים פרטיים העומדים בפני הבורא, אבל מעבר לזה, אני חושב שנשאלת השאלה את מי אני עובד?

ישעיהו ליבוביץ' דיבר הרבה מאוד על ההבדל בין עבודה לשמה ועבודה שאינה לשמה ואני בכוונה מזכיר אותן, כי הרבה דיברו בזאת לפניו, אבל הוא הביא את הדברים למקום הקיצוני ביותר, בדרישתו כי האדם הדתי האמתי יכווין את כל תודעתו לעבודת השם באמצעות קיום המצוות, לשם ואך ורק לשם קיום המצוות עצמן, שבהן נדרשנו מהקדוש ברוך הוא. לא על מנת לקבל פרס, לא על מנת להימנע מעונש ואפילו לא בשם תחושה טובה כלשהי המתקבלת באדם המרגיש כי עשה את הדבר הנכון, אלא אך ורק משום שזהו הציווי האלוהי. אני רוצה לחדד את הדברים, על פי גישה זו, אם נשאל אחד את השני למה אנחנו באים לבית הכנסת בשבת, מי שיאמר כי זה "גורם לו להרגיש טוב, מרגיע את הנפש, הזמירות נעימות לו וכ"ו", אזי ניתן לומר כי במידה מסוימת הוא עובד את ---- עצמו ---- ולא את הקדוש ברוך הוא וזה במידה מסוימת עבודה זרה. התשובה היחידה הקבילה לפי אופן המחשבה הזו הינה "כי נצטווית לכך מהקדוש ברוך הוא".

גישה זו, ויסלח לי פרופסור ליבוביץ' להפשטה הגדולה שנאלצתי לעשות לשיטתו על מנת להסביר אותה בפסקה קצרה, הינה במידה רבה לא אנושית, משום שבני אנוש הינם יצורים רגשיים, שלא תמיד שולטים ברגשות ובמוטיבציות הפנימיות לפעולותיהם, ובעוד שניתן לחייב אותם בגין מעשים, חיוב בגין רגשות הוא די קיצוני וגם נוגד את ההלכה במידה רבה. עם זאת, בהחלט ניתן לצפות מאנשים נעלים, המייצגים את העם במשכן ככהונים והעתידים לרשת את משרת הכהונה הגדולה ביום מן הימים, כי יעבדו את השם על פי הנחיות השם ולא ייכנעו לרגשות של התעלות ואקסטזה דתית לא מצווה.

אני יכול להמשיך בהרבה כיוונים נוספים מכאן, אבל זמננו קצר והקוגל מחכה, ולכן אני רוצה להשאיר אותנו רק עם עוד קצה נוסף למחשבה ובשביל זה אני הולך לעשות מהלך גדול של חילון ובהחלט להוציא דברים מהקשרם. אני רוצה שכל אחד יחשוב כמה פעמים הוא הגיע לריב עם אדם קרוב, כי הוא עשה עבורו את מה שהוא חושב שטוב עבורו ולא את מה שאותו אדם ביקש. כמה פעמים רבנו עם בן הזוג כי נתנו לו את מה שאנחנו היינו רוצים לקבל ולא את מה שבן הזוג היה רוצה לקבל. כמה פעמים עזרנו לחבר במה שהיה לנו נח לעזור או התחשק לנו לעזור ולא במה שהוא היה צריך באמת.



יש גם משהו מאוד שחצני במחשבה הכל כך אנושית שאנחנו יודעים טוב יותר מה טוב לאחר, שאנחנו יודעים טוב ממנו מה הוא באמת צריך.

אני יודע שלגמרי הוצאתי דברים מהקשרם, אבל אולי כפי שאת הקדוש ברוך הוא עובדים לפי מפרט מדויק שהתקבל מפי הגבורה ביד משה, אזי לחבר עוזרים לפי בקשתו, לבן זוג נותנים על פי רצונותיו וכך מסייעים להם להגיע לתחושת האושר האישית והסובייקטיבית שלהם, ולא למה שאנחנו חושבים בטעות שהוא הדבר האובייקטיבי והנכון בעינינו.

תודה רבה ושבת שלום.